

KORS - CRUX

Af Knud J. Holdt

Dannebrog har været krigsbanner i Daneriget i op mod 800 år; men først fra midten af 1800-årene blev det løsgjort fra eksklusiv militær- og flåde-brug og i stigende grad anvendt af civile. Dannebrog er et korsbanner og har været inspirationskilde for de nordiske korsflag.

Det centrale symbol i de nævnte flag er korset, og det røde banner med det hvide kors har da også sin oprindelse i den periode, hvor kristenheden var i konflikt med seldsjukkerne og saracenerne i sydøst. Disse havde i århundrederne før år 1100 erobret store forhen kristne områder og beherskede de tre østlige patriarkater: Alexandria, Jerusalem og Antiokia.

*

For tusind år siden, i 1019, angreb de tyrkiske seldsjukker Armenien i det østlige Anatolien og dræbte de kristne uden nåde, beretter den armenske historiker Matthæus fra Edessa (d. 1144). De seldsjukiske angreb fortsatte i de følgende årtier og kulminerede i 1049, hvor tyrkerne anførte af deres sultan angreb den armenske by Arzden vest for Van søen, massakrerede indbyggerne og plyndrede kirkerne, som de nedbrændte tillige med de mange kristne, som havde søgt tilflugt dér, skriver Matthæus.

De mange seldsjukiske angreb i Anatolien alarmerede kejseren i Konstantinopel. Dertil kom, at den byzantinske østkirke og den pavestyrede vestkirke gik hver til sit ved det store skisma i 1053-1054. Til trods for denne uenighed anmodede kejser Michael Doukas i 1074 om vestlig hjælp mod de seldsjukiske angreb i øst. Hjælpen udeblev i første omgang.

Kejser Alexíos Komnenós gentog bønnen om hjælp i januar 1095, hvor fjenden var rykket nær Konstantinopel, og denne gang reagerede paven, Urban II., og opfordrede til at sende militær hjælp østpå. Således begyndte den brogede periode, som siden er blevet kaldt korstogstiden. Da kong Erik af Danmark i 1103 døde på Cypren på vej mod Det Hellige Land, skal denne pilgrimsfærd ses i lyset af ovenstående.

Den underliggende konflikt mellem øst- og vestkirken var til stede i hele korstogsperioden; og når pavemagten støttede de danske kongers kristningsmission ved Østersøens kyster, har et af motiverne hertil sandsynligvis været at komme østkirkens missionsbestrebelse i samme områder i forkøbet.

Stipes og patibulum

Korset lagde navn til perioden og brugtes som symbol på tøj og faner; men korset som symbol var jo oprindeligt ikke knyttet til

krig og (gen)erobring. Så langt fra. Korset var historisk set et henrettelses-instrument, som havde rødder langt tilbage i tid. I den tidlige fase var der blot tale om en opretstående tilspidset torturpæl (uden tværstang), hvorpå de ulykkelige ofre enten blev spiddet eller på anden måde ombragt.

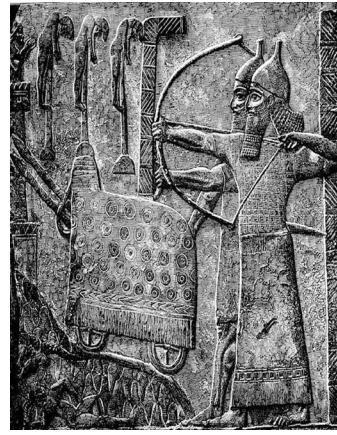
Det ord, der i Ny Testamente bruges om Jesu kors, er det græske ord staurós. Dette ord betyder hos Homer, Thukydid og ellers i klassisk græsk blot en tilspidset pæl brugt i et forsvarsanlæg (en palisade). Ordstammen er sta- (noget opretstående).

*

Assyrerne synes at have spiddet nogle af deres fanger på sådanne palisade-pæle. Det ønskede de i hvert fald at meddele overvundne folkeslag i billedsprog, når disse kom til den assyriske storkonges residens for at betale tribut (se illustration). Det menes, at perserne og de hellenistiske riger også benyttede sig af denne modbydelige henrettelsesskik, og at den nåede til Rom i republikkens tid via Fønicien eller Karthago. De tidlige latinere var hovedsagelig landbrugere og ikke bekendt med hverken skibsfart eller krige i stor skala. Men de tog efterhånden ved lære og satte det hele i system - også henrettelses-procedurer. Uden for Porta Esquilina i Rom lå henrettelsespladsen - med en særlig afdeling, hvor slaver blev korsfæstet, skriver Tacitus. Her kunne man så spidde eller ophænge forbrydere, oprørere og hvem man ellers mente skulle aflives på denne måde. Periodevis skete dette i nærmest industriel skala. Romerske borgere var det dog normalt ikke tilladt at henrette på denne vis.

Det latinske ord for torturpælen var crux, der er oprindelsen til vore ord: kors og kryds. I den latinske ordbog (Jensen / Goldschmidt 1920) oversættes crux 'en Marterpæl, benyttet til Hængning, Spidning, Korsfæstelse'. Verbet crucio betyder 'piner, martrer'. Begge ord kan dog også bruges i overført betydning om psykisk plage eller kval. Henrettelse på en marterpæl kunne varieres på forskellig vis. Det, vi nu ser som tværstangen i korset, kaldtes på latin patibulum, som ordbogen definerer således: 'en gaffelformet Halsblok, som blev lagt om Forbryderens Hals (og hen over Skuldrene) og hvor til hans Hænder blev fastnaglede, saa at den ved Korsfæstelsen dannede Tværstangen paa Korset'. Mens den nedgravede pæl (stipes) formentlig stod fast på stedet, er tværstangen med den dømte nok først påsat på selve henrettelsesdagen.

Når film og litteratur forsøger at anskueliggøre Jesu korsvandring ad Via Dolorosa, bærer han eller Simon af Kyrene typisk et kors med tværstang (samlet

Assyriske relief fra Ninive perioden 745-727 f.Kr.

vægt ca. 130 kilogram). Det er dog historisk set mere sandsynligt, at marterpælen (staurós, stipes) allerede stod på Golgata ('hovedskal-stedet'), og at det kun var tværstangen, der blev båret derud. Henrettelsespladsen Golgata er formentlig blevet anlagt på romersk initiativ, kopieret efter den tilsvarende uden for Roms bymur.

*

En central del af afstraffelsen var torturen og dymygelsen, som evangelierne beskriver ret præcist. Hvad krucifikkerne i vore kirker imidlertid nedtoner er, at den spiddede eller korsfæstede formentlig blev hængt op helt afklædt. Et indicium herfor er, at alle fire evangelister fortæller, at vagtmandskabet kastede lod om Jesu klæder. De, der havde trang dertil (findes til alle tider), kunne gå forbi den ophængte og udspy hånsord. også på dette punkt synes evangelierne beretning 'realistisk'. Magthaverne forbød desuden ofte, at den dømte blev begravet på sømmelig vis.

*

Jesu smertelige død på korset (Passionen) var urmenigheden fuldt bevidst. Korset blev dog ikke brugt som fællessymbol i den unge kirke, men derimod andre tegn. Især billedet af en fisk. Jesu første disciple (elever) var jo fiskere, og han havde opfordret dem til at blive menneske-fiskere. Dertil kom, at det græske ord for fisk (ichthýs) kunne tolkes som begyndelses-bogstaverne i ordene: Jesus Christus Guds Søn Frelser.

Kristi kors har central betydning for Apostlen Paulus, se f.eks. brevene til galaterne (6,14), eferne (2,16), filipperne (3,18) og kolossenserne (1,20; 2,14). De første tre århundreder af kristendommens historie var en forfølgelses tid, især under kejser Diocletian (kejser 284-305). Det er i denne periode, mange af kirkens tidlige helgener led martyrdøden. De blev blodvidner (martyr betyder 'vidne').

Korset som symbol

Skiftet skete med kejser Konstantin, der flyttede regeringssædet fra Rom til den nyanlagte by Konstantinopel. Omkring 313 forbød han korsfæstelse som henrettelsesmetode. Herefter blev kristendommen tolereret og

siden favoriseret. Først fra denne tid synes korset at få en mere central betydning som de kristnes vigtigste symbol.

Konstantins moder, Helena, skal på sin pilgrimsfærd til Det Hellige Land i 326-328 have fundet 'det sande kors' i Jerusalem. Hun inspirerede til opførelse af helligdomme på de steder i byen, der var knyttet til Jesu lidelse og død, bl.a. Gravkirken. Det jødiske tempel havde romerne (Titus) nedrevet i år 70 e. Kr., og romerne forbød efterhånden jøder at opholde sig i eller nær Jerusalem - især efter oprøret i 132-135. Jesu 'sande kors' blev i øvrigt rovet af perserne (sasaniderne) i 614 i en af de tilbagevendende krige mellem dem og romeriget. Det var under kejser Herakleios, der dog skal have bragt korset tilbage til Jerusalem i 630. Dette militære opgør mellem de to stormagter svækkede dem begge så meget, at de i nogen grad overlod Syrien og egnene syd herfor til sig selv. Dette tomrum blev hurtigt udfyldt af de arabiske og andre småkonger, hvoraf en del var kristne af den monofysitiske art. Ønsker man at vide mere om, hvad der siden skete med disse ørkenfolk (saracenerne), kan det anbefales at læse en artikel af sognepræst Morten Rydal i tidsskriftet Tidehverv fra september 2010 (nummer 7).

*

Beretningen om det himmelfaldne Dannebrog i 1219 (1208) er først omtalt i danske kilder fra tidligt i 1500-årene og bygges tydeligvis på 2. Mosebogs kapitel 17, hvad allerede Holberg gør opmærksom på i sin Danmarks historie. I kapitel 17 læser man om israeliternes kamp mod amalekitterne i Sinaj ørken. I vers 15 hedder det: Derpå byggede Moses et alter og kaldte det 'Herren er mit banner'.

Ordet banner er en gengivelse af det hebraiske ord nes (nun-samæk): 'signalstang, (felt) tegn, banner'. Grundbetydning af nun-samæk er 'noget hævet eller ophøjet' (Gesenius / Buhl: hebraisk-tyisk ordbog, 1962 / 1915).

Den græske oversættelse (Septuaginta) gengiver det hebraiske ord nes med 'kataphygé' (tilflugt), den latinske oversættelse (Vulgata) med 'exaltatio' (ophøjelse, stolthed), Luther med 'Feldzeichen' (Biblia Deusch 1534), mens King James Bible (1611) lader ordet stå uoversat.

En anden litterær inspirationskilde kan have været omtalen hos kirkehistorikeren Eusebius (d. ca. 339) af slaget ved Ponte Milvio (den milviske bro) nord for Rom år 312, hvor Konstantin besejrede kejser Maxentius efter at have set et himmeltegn og hørt en røst, der sagde 'Ved dette (tegn?) skal du sejre': en toutó nika (græsk). Oversat til latin: in hoc signo vinces. Hvilket tegn der var tale om vides ikke, da det ikke nævnes i teksten. Nogle har foreslået, at det var et kors, andre de græske bogstaver chi og rho (sammenskrævet), som er de to første i ordet Christós.